

CINCI DECENII CONTROVERSATE. B.O.R. ȘI STATUL COMUNIST

Luminița -Elena BALABAN³⁵⁶

Abstract: *Considered an institution with a strong impact on the masses by the doctrine and type of behavior imposed (humility) B.O.R. was severely criticized after the fall of communism. For B.O.R. the approximately 50 years of communism it represents an extremely difficult period in his history, when it was wanted to turn this institution into a state agency.*

The role of the Church in preserving the Christian conscience of Romanians, while it had been established an extremely violent atheist policy, it was a difficult one. Gallery of clergy who opposed communist disease, paying the price of their lives and their families, it will remain in history as the undeniable evidence against all those accusations of "collaborationism".

Keywords: BOR, regimul comunist, religie, Rugul Aprins.

Noul „Ev Mediu ” pe care-l anunța filosoful rus Berdiaev a cuprins România după nefasta întâlnire de la Yalta a liderilor marilor puteri care și-au trasat sferile de influență după bunul plac. Ocuparea de către Stalin a Europei Răsăritene și impunerea controlului sovietic asupra acestui spațiu s-au concretizat într-o atitudine ofensivă antiamericană și antioccidentală, marcând un nou război de această dată rămas în istorie sub denumirea de „Războiul Rece”.

Partidul Comunist din România și-a luat încă de la înființarea sa în serios rolul prin care urmărea impunerea unei stări de obediență față de Uniunea Sovietică. Îngrețurarea României în blocul sovietic, s-a realizat la toate nivelurile și sub toate aspectele.

Înființarea Republicii Populare România printr-un act a cărui legalitate rămâne suspectă, pune bazele statului totalitar. Încă de la început însă, anumite segmente sociale au tratat cu mefiență noul partid politic detectând în acesta o maladie gravă. Dintre cei care au înțeles pericolul pe care-l reprezenta noua orientare care se prefigura pe scena politică românească postbelică au fost și reprezentanții Bisericii, atât Ortodocși cât și Greco- Catolicii sau Uniții din Transilvania .

Grefată pe fondul influenței sovietice, concepția P.C.R. despre religie și instituția sa este în mod evident, în detrimentul acesteia. Filosofia Marxist-leninistă erijată în însăși esența ideologiei comuniste promovează o atitudine anticlericală și atee care vizează instaurarea unei împărății pământești. Conform marxismului, singurul capabil să vindece omenirea de tarele sale este proletariatul, care trebuie emancipat de orice dominație. Religia, în concepția lui Marx este instrumentul cu care

³⁵⁶ Serviciului Județean Neamț al Arhivelor Naționale.

burghezia a reușit să supună masele. Etichetată drept “opium” pentru popor, religia trebuia înlăturată.” Împărăția lui Dumnezeu nu este altceva decât o formă determinată istoric și folosită de către clasele conducătoare pentru propriile avantaje”³⁵⁷.

Pe fundamentul constituit de filosofia lui Marx, Lenin militează pentru un machiavelism politic absolut, stabilind că „în politică nu există morală, doar eficacitate”. Promovând acest deziderat el fixează o delimitare precisă între instituția politică și cea religioasă, Stat și respectiv Biserică.

Diferența de doctrină între creștinism și comunism, respectiv între “homo religiosus ” supus unei puteri transcendente și “homo sovieticus ”- omul de tip nou eliberat de orice prejudecată este generatoare de antipatii violente ale celui din urmă. Acesta valorificând legile științifice ale materialismului dialectic și istoric se evaluează la nivel de lider politic, singurul eficient în exercitarea unei guvernări perfecte.

În România, în ceea ce privește situația religioasă, nu s-a urmat *ad litteram* modelul sovietic. Dat fiind rolul pe care l-a avut Biserica Ortodoxă Română în prezervarea sentimentului coeziunii și identității naționale în timp, mai ales în sec. XVIII și XIX și credibilitatea de care s-a bucurat în rândul maselor, Statul a încercat să-și apropie această instituție în scopuri utilitariste.

În Constituția din 1923 Biserica Ortodoxă fusese declarată „dominantă” și i se stabiliseră privilegii, printre care, plata salariilor clerului de către Stat. Această lege a fost valorificată de Statul Comunist în detrimentul Bisericii prin încercarea de a o transforma într-un instrument al său care sa-i asigure supunerea din partea poporului. A fost demarată, totodată, o campanie virulentă de minimalizare a Bisericii și a reprezentanților săi, punându-se bazele celebrei ipoteze a colaborării acestora cu regimul totalitar.

Controversatul raport dintre B.O.R și Statul Comunist Român implică două abordări fundamentale –din perspectiva politică și religioasă, accentul căzând pe răspunsul la întrebarea “în ce măsură raportul de subordonare se datorează agresivității Statului și în ce măsură atitudinii ecleziale?”.

Comparat cu alte culte, Ortodoxismul este acuzat de pasivitate, de supunere și chiar de colaborare cu forțe obscure ale regimului comunist. Explicația acestui tip de comportament (dacă e să-l considerăm pasiv) ar consta în lipsa unui sprijin extern puternic. Biserica Ortodoxă Rusă, sub protecția căreia se afla Biserica Ortodoxă Română era înregimentată într-un sistem legislativ opresiv. Studiul lui Meyendorff relativ la situația Bisericii Ortodoxe Ruse oferă o perspectivă pesimistă asupra “armoniei “dintre cele două instituții, politică și religioasă în perioada comunistă.

„Această atitudine se exprimă mai cu seamă prin hotărârile Comitetului Central al Partidului din 10 noiembrie 1954, semnate de secretarul N.Hrusciiov și apărute în Pravda din 11 noiembrie 1954, ” care anunțau materialismul dialectic ca

³⁵⁷ Paul Negruț, *Biserica și Statul, O interogație asupra modelului simfoniei byzantine*, Oradea, Ed. Institutului biblic „Emanuel”, 2000, p. 86.

doctrină a noii orientări politice , desconsiderând religia. Măsurile care vizau eradicarea principiilor religioase au demarat la nivel legislativ cu Constituția din 1918 care garanta “libertatea religioasă” și “libertatea propagandei religioase și antireligioase” ; în timp, manifestărilor din ce în ce mai vituperante la adresa religiei li s-au oferit acoperiri legale - în 1929 “era vorba doar de o libertate a confesiunii religioase și a propagandei antireligioase ”³⁵⁸ .

În aceste condiții B.O.R era pusă practic în imposibilitatea de a rezista și riposta într-un mod eficient, spre deosebire de Bisericile Catolice și Protestante care au beneficiat de sprijinul oferit de Vatican. Cadrul legislativ impus de Statul totalitar român devine unul din ce în ce mai constrângător pentru instituția bisericii.

Legea “Cultelor Religioase” din 4 august 1948 a conferit Ministerului Cultelor controlul în problemele legate de situația cultelor legal recunoscute. Formularea acestor articole era echivocă, oferind “libertatea de conștiință și de credință ” și în același timp, condiționând această libertate de cooperarea cu statul, care putea revoca recunoașterea legală a unui cult atunci când acesta era considerat o amenințare pentru securitatea internă, ordinea publică și moralitatea generală. Această lege urmărea, prin aplicarea ei, imixtitunea partidului în sfera ecleziastică într-un mod irevocabil. Se impunea deci, alegerea episcopilor sub controlul statului, centralizarea administrației sub autoritatea unui singur patriarh, naționalizarea proprietăților și fondurilor Bisericii, preluarea de către stat a tuturor instituțiilor de învățământ religios, culminând cu interzicerea unor practici religioase, de exemplu, celebrarea publică a sărbătorilor de Paște sau Crăciun.

Concomitent cu măsurile legale care vizau sabotarea Bisericii exista și un plan, -planul Vișinschi (comisar adjunct al Afacerilor Externe al URSS, considerat “pumnul lui Stalin” în România), care exprima clar intenția antireligioasă. P. Negrutiu consemnează în lucrarea sa următoarele puncte din acest plan:- „controlul asupra clerului și asupra liderilor religioși prin încadrarea acestora în regim bugetar, lichidarea liderilor indezirabili și implantarea de lideri religioși, instruiți de către sovietici, în poziții cheie, interzicerea activităților bisericesti sau religioase, cu excepția slujbelor de închinare și a liturgiilor –doar între zidurile bisericilor, crearea unui front ortodox comun, loial puterii comuniste împotriva bisericilor occidentale,,³⁵⁹. Astfel se conturează în mod evident o concluzie: atitudinea antioccidentală de care este acuzată B.O.R. se datorează ingerinței ideologiei comuniste în structurile religioase românești.

Programul de represalii împotriva clerului demarează în toamna anului 1944 prin verificarea bilunară a liderilor Bisericii, cenzurarea publicațiilor religioase, verificarea corespundenței Patriarhului și deportarea în U.R.S.S. a preoților care se împotriveau regimului.

³⁵⁸ Jean Meyendorff, *Biserica Ortodoxă ieri și azi*, Ed. „Anastasia”, 1996, p.113.

³⁵⁹ Paul Negrut, *op. cit.*

Noii lideri politici declanșaseră o adevărată apocalipsă a culturii, iar sfera publicațiilor religioase nu a fost omisă. Cenzorii de la Departamentul Cultelor erau incapabili să înțeleagă conținutul și mesajul lucrărilor pe care le distrugau, făcându-și mereu simțită prezența terifiantă la toate adunările bisericești. În ceea ce privește încercarea de minimalizare a sacralității B.O.R prin introducerea de preoți falși, instigatori, acesta s-a făcut atât prin introducerea efectivă a acestori impostori, dar și printr-o manipulare psihologică prin răspândirea zvonurilor cu privire la “securiștii în sutană”.

Î.P.S. Antonie Plămădeală susține că „zvonul acesta era o formă de a ne menține sub control, sub teroare, de a preîntâmpina orice împotrivire sau revoltă”.³⁶⁰

În 1947 sunt elaborate două legi care vizau pensionarea preoților și redistribuirea scaunelor episcopale, vizând înlocuirea clericilor din adunările episcopale cu membrii partidului.

Prin alegerea Patriarhului –Iustinian Marina, 24 mai 1948, a majorității Sfântului Sinod și a Consiliului Național al Bisericii ca și a administrației patriarhale de către membrii Partidului Comunist și prin supunerea întregii organizări bisericești la un control financiar direct de către miniștri, guvernul a preluat și a transformat Biserica Ortodoxă într-o altă agenție a sa. Ministrul Finanțelor de la acea dată considera absolut normal acest act, care nu face decât să protejeze situația statului „Altarul trebuie să rămână altar și nu club politic reacționar”³⁶¹.

Dincolo de atitudinea de supunere la care era obligat clerul, există însă nenumărate cazuri în care preoții ortodocși au militat împotriva noii maladii ce pusese stăpânire pe România. Înțelegându-și menirea, acești „luptători cu crucea în mână” au valorificat din plin poziția pe care o aveau în comunitate învățându-i pe oameni că nu Marx, ci Iisus Hristos este adevăratul mântuitor. Prin cuvântul lor, rostit duminică de duminică, sărbătoare de sărbătoare, așezau cărămidă peste cărămidă în zidul credinței. Istoria noastră va păstra mereu numele acelor preoți ortodocși care au făcut cinste instituției pe care au reprezentat-o și în spiritul căreia și-au jertfit viețile.

Acuzațiilor de colaboraționism cu statul se opun activitățile de rezistență și suferințele unor clerici ca Î.P.S. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, Preotul Gheorghe Calciu, Părintele Cleopa, Preotul Mina –Dobzeu, Părintele Arsenie Boca, Preotul Grigore Băbuș, Preotul Sofian Boghiu, Preotul Iustin Pârnuș, Preotul Gherontie Puiu, Părintele Constantin Galeriu, Preotul Ilie Lăcătuș, Preotul Constantin Voicescu și lista continua mult cu nume celebre sau mai puțin celebre ale preoților care nu au făcut compromisuri cu noua conducere ateistă.

Despre viața pe care a trebuit s-o suporte din cauza convingerilor sale, Î.P.S. Antonie Plămădeală afirma într-un interviu acordat lui Dan Pavel în Revista 22, din ianuarie 1990, că l-a marcat și că –și dorește să facă o radiografie a vieții religioase în

³⁶⁰ Dan Pavel, *Cine, ce și de ce? Interviuri despre politică și alte tabu-uri*, București, Ed. „Polirom”, București, 1998, p 49.

³⁶¹ Negrut, Paul, *op. cit.*, p. 114.

cei 40 de ani de comunism, pentru ca noi, cei de astăzi, să putem înțelege și să ne gândim de două ori înainte de a arunca pietre...

„În 1949 am fost condamnat la 7 ani de temniță grea, dar vreme de cinci ani am fost fugar. Până la urmă am fost arestat. Zi și noapte am fost anchetat în temniță, apoi mutat la Galați, la Jilava. N-am făcut decât doi ani de temniță grea pentru că am beneficiat de un decret de amnistie. În 1949 din cauză că eram condamnat politic, am fost caterisit, adică șters din rândul clerului, apoi în 1959 am fost reprimat. M-am înscris la doctorat. La sfârșitul celui de-al treilea an am fost eliminat din facultate, dat din nou afară din preoție și monahism, tuns și bărbierit, îmbrăcat civil și lăsat să mă descurc singur. Trei ani am lucrat cu ziua la construcții, la vopsit tablă, pe unde se putea, iar în 1962 am fost angajat la Fabrica de Mase Plastice unde măturam atelierele”.³⁶²

Un alt caz dramatic este cel al Părintelui Gheorghe Calciu, declarat „dușman personal al lui Ceaușescu” și care a trebuit să execute 21 de ani de închisoare politică. Era student la Medicină în anul III, în 1948, și-și susținea vehement convingerile religioase și anticomuniste. Din acest motiv a fost întemnițat timp de 14 ani (1948-1962), acuzat de “subminarea securității statului și obligat să trăiască ororile reeducării de la Pitești. În toți acești ani, însă contrar noii ideologii promovate de partid, credința în Dumnezeu devine tot mai puternică astfel încât îmbrățișează preoția după ce a fost eliberat și creează un curent subteran de rezistență, susținut mai ales de tineri teologi printr-o serie de predici cunoscute sub denumirea de *CELE ȘAPTE CUVINTE CĂTRE TINERI*. Este închis din nou (1979-1984), aceste predici fiind considerate ca <<veritabile atacuri la adresa dictaturii lui Ceaușescu>>³⁶³”.

Din galeria reprezentanților puterii spirituale din România anticomunistă, face parte și Părintele Mina Dobzeu din Huși, cel care l-a creștinat pe evreul Nicolae Steinhardt în închisoarea de la Jilava. A făcut pușcărie de trei ori (1948- la Galați, 1959-1966 și 1988- la Jilava) din considerente politice. Părintele povestește că prima dată a fost întemnițat pentru că a lansat o campanie împotriva noii legislații impuse de guvern. „În 1948 când s-a scos învățământul religios din școală, am răspândit afișe prin Huși. Atenționam poporul credincios că au venit vremuri grele asupra noastră. Au scos icoana Domnului Iisus și au pus icoana lui Stalin {...}. Le spuneam: Feriți-vă de învățăturile staliniste, țineți-vă credința, îndrumați copiii să meargă la biserică. Să avem încredere că puterea lui Antihrist va cădea”³⁶⁴.

În același rând al preoților care nu au abdicat de la credința lor este și Părintele Arsenie Boca de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus. Influența pe care o exercita asupra enoriașilor prin propovăduirea Cuvântului lui Dumnezeu era alarmantă pentru comuniști. Își susținea atitudinea anticomunistă atât prin predicile sale cu un impact foarte puternic asupra oamenilor, cât și prin propriile sale exemple. Îi ajuta pe

³⁶² Interviu acordat lui Dan Pavel în *Revista 22*, anul I, numărul 1, 20 ianuarie 1990.

³⁶³ Claudiu Târziu, *Jurnalul Național*, 5 aprilie 2004.

³⁶⁴ *Idem*, p. 7.

partizanii din Munții Făgărașului în mișcarea lor de rezistență. A fost mutat de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus la Mănăstirea Prislop, în scopul de a-l izola de oamenii care-l căutau sfaturile înțelepte.

„Mutarea Părintelui Arsenie la Prislop era în realitate o trimitere în surghiun, unde în condițiile de atunci ar fi murit de frig, de boli și de subnutriție. <...> Totul acolo era în paragină, de la clădirea bisericii la construcțiile adiacente, de strictă necesitate”³⁶⁵ notează Dan Lucinescu, un apropiat al Părintelui Arsenie, el însuși fiind obligat la o detenție de 15 ani, coleg de celulă cu Părintele Iustin Pârvu, în închisoarea de la Suceava și “beneficiar al reeducării ” de la Pitești. De la Mănăstirea Prislop, Părintele Arsenie este luat și dus în lagărul de deținuți de la Ocnele Mari, apoi de aici mutat la șantierul Poarta Albă din cadrul complexului “Canalul Dunăre – Marea Neagră”.

Înscriindu-se în același registru al rezistenței anticomuniste, Părintele Gherontie Puiu de la Mănăstirea Caraiman din Bucegi oferă un exemplu cutremurător de rezistență împotriva noului regim și de consecvență în credința sa.

Părintele și-a făcut ucenicia la Mănăstirea Neamț. “În 1959 toți călugării de la Neamț au fost arestați de Miliție și duși cu dubele, la muncă forțată la Fabrica de Textile din Iași. Tuns, ras, bătut și batjocorit, după 3 săptămâni, Gherontie Puiu a fugit din baracă, dar a fost prins și arestat, fiind acuzat că i-ar fi atacat pe milițieni și ar fi încercat să-i omoare. A fost condamnat la 15 ani de muncă silnică, la Periprava.³⁶⁶” A fost mutat de acolo la Tulcea, de unde a reușit să fugă, ajungând la Timișul de Sus. A urcat în munți, s-a ascuns într-o pesteră unde și-a improvizat și un mic altar și a trăit timp de un deceniu, izolat, ca sihastru, printre fiarele din Munții Bucegi. Abia în 1989 se întoarce la Mănăstirea Neamț, unde urmează cursurile Seminarului Teologic, fiind numit mai întâi diacon, apoi preot.

Părintele Sofian Boghiu de la Mănăstirea Antim oferă un alt exemplu de rezistență anticomunistă. A fost închis sub acuzația “de uneltire contra orânduirii sociale, prin activitatea mistică dușmănoasă în cadrul Organizației RUGUL APRINS și condamnat la 16 ani de muncă silnică la Jilava, Aiud și Salcia.

Despre Mișcarea RUGUL APRINS, Î.P.S. Antonie Plămădeală spune că este una dintre cele mai “îndrăznețe acțiuni concrete de rezistență spirituală ortodoxă împotriva comunismului”³⁶⁷.

Acest fenomen a fost inițiat de Părintele Daniil Tudor și s-a desfășurat la M.rea Antim. Sintagma RUGUL APRINS are conotații biblice – în Vechiul Testament se povestește cum Moise a văzut în pustiu un rug care ardea încontinuu și nu se mistuia. Esența de principiu a RUGULUI APRINS este îndumnezeirea omului prin rugăciune continuă în numele lui Iisus. Aceasta era de altfel și activitatea

³⁶⁵ Dan Lucinescu, *PĂRINTELE ARSENIE BOCA un sfânt al zilelor noastre*, Ed. SIAJ, 2009, p. 57.

³⁶⁶ Broșura Mănăstirii „Înălțarea Sfintei Cruci” Caraiman- Bușteni.

³⁶⁷ Antonie Plămădeală, *Rugul Aprins*, Sibiu, 2002.

grupului care refuza doctrinele marxist leniniste promovate de regimul totalitar în speranța atrofierii spiritului religios.

Membrii acestui grup erau în marea lor majoritate intelectuali, printre aceștia numărându-se– Prof .Tudor Vianu, romancierul Ion Marin Sadoveanu, filosoful Mircea Vulcănescu, poetul Ion Barbilian, preotul Vasile Voiculescu, preotul Dumitru Stăniloae.

„Întâlnirile de la Mănăstirea Antim aveau loc în mod obișnuit joi seara, fie în bibliotecă, fie în pridvorul mănăstirii și erau prezidate de către starețul de atunci al mănăstirii, în persoana Preacuviosului Părinte Arhimandrit Vasile Vasilache. Se citeau piese literare (comentate apoi dintr-o perspectivă teologică), texte scripturistice, patristice și filosofice, sau erau dezbătute chestiuni diverse din actualitatea imediată, culturală, economică și socială”³⁶⁸.

„În anul 1950 începe calvarul arestărilor, când grupul e acuzat de fascism și atitudine ostilă față de orânduirea comunistă. Părintele Agaton a fost condamnat la 5 ani de muncă zilnică, pedeapsă pe care a executat-o în diverse lagăre de muncă, inclusiv la Canalul Dunărea-Marea Neagră, cimitir al elitei românești. După eliberarea din detenție, Părintele Agaton s-a mutat la Mănăstirea Sihăstria Neamț, fiind hirotonit schimnic de Părintele Arhimandrit Cleopa Ilie și ulterior numit Stareț al Mănăstirii Rarău, pe 15 noiembrie 1953, sub numele Daniil Tudor”³⁶⁹.

În cei aproape 50 de ani de communism se înregistrează două mari fenomene spirituale prin care s-a încercat păstrarea sentimentului religios în acel cadru de teroare. Este vorba despre mișcarea RUGUL APRINS, inițiată de Părintele Daniil Tudor și Mișcarea de la Sâmbăta de Sus, Mănăstirea Brâncoveanu, din Făgărași și apoi mutată la Mănăstirea Prislop inițiată și dezvoltată de Părintele Arsenie Boca .

Este de notat că aproape toți participanții la aceste mișcări de rezistență au suferit ani grei de temniță și totuși ei nu și-au abandonat crezul, luptând în continuare.

Rezistența ortodoxă s-a dovedit mai puternică decât toate metodele de tortură utilizate de comuniști. Recensământul din 7 ianuarie 1992 demonstrează acest adevăr.

Dintr-un total de 22 760 449 de locuitori din România, 86,8 % s-au declarat ortodocși și doar 25 000 de locuitori au declarat că nu au religie, iar 11 000 sunt ateii.

Aceste cifre demonstrează o activitate susținută de B.O.R. în detrimentul „educației ateist științifică” și în scopul menținerii poporului român într-o sferă spiritual religioasă.

„Colaboraționismul” de care este acuzată B.O.R se concretizează într-o atitudine diplomatică și extrem de prudentă a membrilor clerului ortodox. În contextul în care prin noua legislație era transformată într-o simplă instituție a statului, B.O.R. trebuia să găsească o metodă de supraviețuire. Supraviețuirea B.O.R. echivala cu menținerea unei spiritualități a poporului român, în detrimentul spiritului ateist promovat de partidul de guvernământ.

³⁶⁸ <https://www.crestinortodox.ro/religie/rugul-aprins-la-manastirea-antim-bucuresti-125384.html>.

³⁶⁹ <https://jurnalspiritual.eu/miscarea-spirituala-rugului-aprins-nucleu-de-iradiere-duhovniceasca/>.